

M Ó D S Z E R T A N I   L E V É L

Az állományfeltárás egységesítése Szolnok megye
tanácsi könyvtáraiban

Összeállította:

Ecseki Jánosné

Versegly Ferenc Megyei Könyvtár
S z o l n o k

Könyvtár - Költ. N.:

Székely Ferenc

Az irodalom története egy-

esztendői könyvtárában.

[Kiad. a - 4 - Szek-

elyi irodalmi körök k.-

12 p., 29 cm. 5,-

025.3:027.5(439.169)

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

Az állományfeltárás egységesítése Úzsolnok megye
tanácsi könyvtáraiban.

A könyvtárak tevékenységének megítélésében egyik jelentős, - mert minőséget jelző - kritérium az, hogy alapfeladataik ellátásán túl kellő gondot fordítanak-e az állomány katalógusokban történő feltárására.

Tudjuk, hogy amíg nagyobb könyvtárainkban naponta igazolódik a katalógusok létének szükségessége, addig a községi könyvtárak többségében az olvasók részéről nem merül fel kényszerítő erejű igény. Ennek ellenére a tervszerű állománygyarapítás, a megbízható tájékoztatás érdekében kisebb könyvtárakban sem mellőzhetők a jól szerkesztett katalógusok.

Hálózatunk könyvtárainak állományfeltáró munkája általában 2-3 évenként vizsgálódásaink középpontjába került, emellett módszertanosaink rendszeresen figyelemmel kísérték, segítették és ösztönözték ezt a tevékenységet, mégsem mondhatjuk el, hogy a könyvtárosok mindennapi munkájának éppoly szerves részét képezné a katalógusépités, mint például a kölcsönzés.

Könyvtáraink ma már eljutottak arra a szintre, hogy komolyan számonkérhető az állományfeltáró munka is, sőt, ha késlekedünk, behozhatatlan hátrányba kerülünk más megyékhez képest.

Jelenleg megyénk azonos típusu könyvtárainak katalógusrendszerében - még egy járason belül is - jelentős eltérések vannak, különösen a feltárás mélységét illetően. Sok községi könyvtár már évek óta a ma követelményeinek megfelelően tárja fel állományát, ugyanakkor sok könyvtárban legfeljebb rendezetlen cédulahalmaz található.

Probléma az is, hogy noha több alkalommal megfogalmaztunk a megye könyvtáraitra vonatkozó egységes elveket,

ezek módosultak, feladóste került, stb., ezért könyvtárosaink jó része bizonytalan a tekintetben: mi is tulajdonképpen az, amit kívánnak, elvárnak tőle.

Mind ezek indokolják, hogy az állományfeltáró munkával újból foglalkozzunk és egyértelműen, egységesen meghatározzuk a követelményeket.

A követelmények megállapításánál mindenekelőtt a szakmai irányelveket és a KMK / Bereczkyné / állásfoglalását vettük figyelembe, de konzultáltunk az alközpontok igazgatóival is. Megközelítőleg a könyvtártípusokhoz igazodva három változatot alakítottunk ki, melyet a későbbiekben ismertetünk.

Néhány fontos, általános megjegyzés

A katalógusrendszerek 1976. január 1-től kötelezőek. Ahol tehát például szakkatalógust eddig nem szerkesztettek, ott csak a következő év elején kell elkezdni. Még pontosabban illetve egyértelműen: az 1976. január 1-től leltározandó kötetekhez kell a katalóguskartonokat új szempontok szerint rendelni. Természetesen annak, aki rendszeresen kérte és gyűjtötte a kartonokat szakkatalógus céljára, csak éppen a szorosbaszedésig nem jutott, rendeznie kell ezt a cédulaanyagot is.

Visszamenőleges pótlást nem kérünk! Tehát ahol valamelyik katalógust nem az itt közölt mélységben építették /pld. a szakkatalógust csak az első szakszám alapján/, ott nem kell a "hiányzó" cédulákat pótolni.

1976. január 1-től a katalógusoknak a beáramló teljes könyvanyagot tartalmazniuk kell, kivéve a külön gyermekrészleggel rendelkező könyvtárakat, ahol az elvek csak a felnőtt olvasók könyvállományának feltárására vonatkoznak. /A gyermekrészleg katalógusait illetően a Magyar

Könyvtár gyermekkönyvtárának utmutatása a mérvadó./

Mivel az új szempontok az eddigi gyakorlathoz képest sok könyvtárban jelentenek változást, a rendszevak pontos jelölése a raktári lapokon elengedhetetlen. Így biztosítható, hogy törlés esetén, az adott mű utolsó példányának kivonásakor nem marad a katalógusban egyetlen fölösleges cédula sem, hogy a katalógusok csakis a tényleges állományt tükrözik.

A katalógusokról

Raktári katalógus

Kivétel nélkül minden könyvtárban a teljes könyvanyagot tartalmaznia kell, esetleges hiányai visszamenőleg is pótolandók!

A szakirodalom - gyakorlati szempontból - leghelyesebbnek azt a megoldást tartja, ha a raktári kartoték külön van választva raktári egységek szerint. Kötelezően azt kérjük, hogy a helyismereti anyag, a hanglemezek és a mikrofilmek raktári lapjait válasszák illetve építsék külön-külön az érintett könyvtárak.

Betűrendes katalógus

A jövőben a könyvtáraknak egyetlen betűrendes keresztkatalógust kell építeniük. A külön szerzői, külön cím szerinti katalógusokat össze kell dolgozni, mivel a szerkesztő, földrajzi név stb. ellentmondás nélkül egyikbe sem sorolható.

Tárgyi katalógus

Közismert három típusa: szakkatalógus szoros szakrend alapján
szakkatalógus csoportképzés alapján
tárgyszókatálógus

Ahol tárgyi katalógust előirunk, kötelezően csak egynek az építését kérjük. Annak eldöntését, hogy a fentiek közül melyiket szerkesztik, elvileg a könyvtárakra bízuk. Természetesen ott, ahol a szakkatalógusnak már hagyományai vannak, - és könyvtáraink tulajdonos többsége ezek közé tartozik - nem ajánlatos a gyakorlaton változtatni, legfeljebb arról lehet szó, hogy szoros szakrendről csoportképzésre térnek át, vagy pedig 1976-tól pluszként elkezdik tárgyszó-katalógus építését is. A választási lehetőséggel tehát mindenekelőtt azok a könyvtárak élhetnek, amelyek eddig nem szerkesztettek tárgyi katalógust.

Szakkatalógus esetén valamennyi szakjelzethez el kell helyezni cédulát.

Különkatalógusok

A helyismereti gyűjtemény és a hanglemezok feltárásának sajátosságai, katalógusaival módszertani levélben későbbi időpontban foglalkozunk.

Különkatalógusok építését egyelőre csak a B típusú könyvtáraktól kérünk és értelem szerűen csak azoktól, melyek az adott különgyűjteménnyel rendelkeznek. Itt különösebb probléma nincs. Megjegyzésként annyit: a helyismereti vonatkozású könyvtárak és a könyvjellegű dokumentumoktól készült mikrofilm-anyag szerepeljen az alapkatalógusokban is. Hanglemezekenél elegendő a különkatalógus.

A könyvtár típusokról

"A" típusú könyvtárakkal nem foglalkozunk, mivel egyetlen képviselőjük a Magyar Könyvtár.

"B" típusú valamennyi járási és városi könyvtárunk, továbbá az örökös könyvtárak közül Abádszalók, Jásznapáti,

Jászárokszállás és Tiszaföldvár Könyvtára. E csoportnál nincs probléma, számukra az I.sz. katalógusrendszer a kötelező.

További könyvtáraink típusjelei: C_1 és C_2 . A Szakmai irányelvek szerinti C típusnak a mi C_1 típusu könyvtáraink felelnek meg, D típusnak a mi C_2 típusu könyvtáraink, azonban a megfelelés nem teljes. C_1 típusu könyvtáraink túlnyomó többsége ugyan függetlenített könyvtárossal dolgozik, de akad néhány kivétel: Besenyszög, Jászdózsa és Tószeg. Másrészt: C_2 típusu, mégis függetlenített könyvtárossal működik Nagykörű, Tiszapüspöki és Tiszaroff könyvtára.

A fentiek miatt, és mert úgy gondoljuk, nem elhanyagolható körülmény, hogy napi 8 vagy ennél kevesebb órában dolgozik-e a könyvtáros, a katalógusrendszerrel kritériumnak a függetlenítés, nem pedig a típusjel.

Függetlenített könyvtárossal működő községi könyvtárakban a II.sz. katalógushálózat a kötelező, részfoglalkozásu, tiszteletdíjas és klubkönyvtárakban pedig a III.sz. rendszer. Kivétel Tószeg és Jászdózsa, ahol a II.sz. rendszert kérjük, mivel 2-2 részfoglalkozásu dolgozójuk gyakorlatilag 1-1 függetlenítéssel egyenértékű. Itt jegyezzük meg, hogy könyvtáraink /elsősorban a községek/ típusba sorolása korántsem tekinthető véglegesnek. A községek jelenlegi regionális szerepkörében módosulások várhatók, mindenekelött az alsófoku, a részleges alsófoku és a falu kategóriákban, ami maga után vonja a könyvtár típusának megváltozását is, majd következő lépésként a község illetve a könyvtár szerepkörhöz illő fejlesztését.

A katalógusrendszerek

I. sz.

1/ Raktári katalógus

2/ Betűrendes katalógus

Cédula osztandó be

- a cimleírásban feltüntetett valamennyi szerző neve,
- a cimleírásban feltüntetett valamennyi disztinktiv /megkülönböztető/ cím,
- a szerkesztő, összeállító, válogató, sajtó alá rendező neve,
- nevezetes személyek nevei,
- földrajzi nevek, /kivéve: ha külön földrajzi katalógus épül/, és a
- sorozatcím alatt.

3/ Tárgyi katalógus

4/ Különkatalógusok

- helyismereti
- hanglemez
- mikrofilm, stb., a gyűjteménytől függően.

E katalógusok kötelezőek tehát a B típusú könyvtárak /járási és városi könyvtáraink valamint Abádszalók, Jászapáti, Jászárokszállás, Tiszaföldvár/ részére.

II. sz.

1/ Raktári katalógus

2/ Betűrendes katalógus

Cédula osztandó be

- a cimleírásban feltüntetett valamennyi szerző neve,
- a cimleírásban feltüntetett valamennyi disztinktiv cím,
- szerző hiányában a szerkesztő illetve összeállító, válogató, sajtó alá rendező neve,

- nevezetes személyek nevei,
- földrajzi nevek és a
- sorozatcím alatt.

3/ Tárgyi katalógus

E katalógusok kötelezőek a legalább 1 függetlenített könyvtárossal működő községi könyvtárakban, valamint Jászdózsán és Tószegen.

III.sz.

- 1/ Raktári katalógus
- 2/ Betűrendes katalógus

Benne 1976-tól a főlap rendszer^{ava} alapján minden új beszerzésnek szerepelnie kell, azaz: minden műhöz 1 db. katalóguskarton szükséges, mely a címléírás első szava alapján kerül besztásra.

3/ Tárgyi katalógus

Az új beszerzések közül csak a szakirodalmat kell feltárnia, művenként 1 db. katalóguskarton segítségével, mely a raktári jelzet szerint rendezendő.

E katalógusok kötelezőek a részfoglalkozásu, a tiszteletdíjas és a klubkönyvtárakban.

A betűrendes katalógus

Mivel a raktári katalógusok építésével, szerkesztésével könyvtáraink többségében nincs probléma, a soronkövetkező legfontosabb feladat a betűrendes katalógusok rendezése.

A betűrendes katalógusok előkészítéséhez, szerkesztéséhez minden eddigi segédkönyvnél alaposabb tájékoztatást nyújt Bereczky Lászlóné közelmúltban megjelent, "A betűrendes leírókatalógus szerkesztése a közművelődési könyvtárakban"c.

kötete, melyet hálózatunk könyvtárai számára központilag biztosítottunk.

Bár a mű mindenütt rendelkezésre áll, a jobb megértés, a könnyebb áttekintés érdekében szükségesnek látjuk, hogy néhány megjegyzéssel és magyarázattal kibővítsük a katalógusrendszereknél vázoltakat illetve néhány dologra felhívjuk a figyelmet.

Az I. és a II. sz. rendszer betürendes katalógusa csak annyiban különbözik, hogy a B típusú könyvtáraknak szerzős mű esetén is kell cédulát beosztani a szerkesztő, összeállító, válogató, sajtó alá rendező neve alatt, a II. sz. rendszerben viszont csak szerző hiányában kell a felsorolt közreműködők nevét rendszónak választani.

Mit takar, mit tartalmaz a "valamennyi szerző" kifejezés?

- Minden egyéni és testületi szerzőt,
- társszerzők esetén mindegyik szerzőt,
- minden szerzőt, függetlenül attól, hogy a neve a cimleírás élén,
a cím után,
gyűjteménycím előtt vagy után
részkötetecím előtt vagy után
stb. szerepel a cimleírásban,
- átdolgozás esetén az eredeti mű szerzőjét is,
- testületi szerzős művek esetén az egyéni megfogalmazót.

Mit jelent a "valamennyi disztinktiv cím"?

Mindenekelőtt azt, hogy csak a megkülönböztető cím választandó rendszónak, a semmitmondó cím nem. Másrészt: valamennyi disztinktiv címnél kötelező elhelyezni cédulát, függetlenül attól, hogy a mű a szépirodalom vagy a szakirodalom körébe tartozik-e.

A címek lehetséges variációi az "egy szerző egy művét tartalmazó kötet" legáltalánosabb eseten tul:

- gyűjteménycim, összefoglaló cím,
- részkötet címe,
- gyűjtemények leírásában közölt művek címei,
- boríték - vagy hátcím,
- adott mű különböző kiadásainak eltérő címei,
- a mű előzményének illetve folytatásának címe,
- magyar művek idegen nyelvű fordítása esetén a magyar cím.

Mint már említettük, a cimhez nem kell beosztani cédu-
lát, ha a kiadványnak nincs megkülönböztető címe.

Melyek a semmitmondó, jellegtelen címek?

- Az Évkönyv, jelentés, tanrend stb. szóval kez-
dődek,
- az Összes művek, Válogatott művek, Művei,
Munkái stb. típusuak,
- a műfajcímek /Regényei, Elbeszélései, Leveli
stb./,
- a részkötetcím szerepét betöltő évszámok, perio-
dusjelzések, betűrendi csoportosítást jelző be-
tűk /pld. lexikonoknál: A - K/.
- Nem kell a címhez /a cím első szavához/ beosztá-
ni cédulát akkor sem, ha a szerzőjük alatt leirt
kiadvány címe konkrét személy keresztnévvel vagy
rangjelölésével illetve a név egyéb járulékos
elemével kezdődik.

Pld. SZÁVAI Nándor

Jean - Jacques Rousseau .....

/Ebben az esetben a "Rousseau" vezetéknev
természetesen egy kartonon aláhúzásra és beosz-
tásra kerül, de nem címként, hanem nevezetes
személyként!/
/

Itt, a nem disztinktiv címeknél álljunk meg egy pillanatra.

Könyvtáraink többsége - az elterjesztett gyakorlat szerint - eddig az Évkönyv, Összes művek stb. típusu és a műfajcímekhez is osztott be cédulát. Kérjük, hogy ezeket a lapokat meglévő betűrendes katalógusaikból emeljék ki és a jövőben, az új gyakorlat beidegződéséig, fokozott figyelemmel végezzék a cédularendelést.

A könyvajánlásban, tájékoztatásban igen nagy segítséget jelent, ha cédulát helyezünk el a katalógusban a címleírásban feltüntetett földrajzi nevek és azoknak a személyeknek nevei alatt, akikről a mű szól /nevezetes személyek/. Könyvtáraink többségében már régóta követik ezt a gyakorlatot; 1976-tól az önálló községekkel bezárólag mindenki számára kötelező.

A szakkatalógus

A rendsző megválasztásával, cédularendeléssel, katalógus-szerkesztéssel továbbképzéseken részletesen foglalkozunk majd, itt csupán a helyes szakszámjelölés /cédularendelés/ érdekében hívjuk fel a figyelmet néhány, tapasztalataink szerint problémát jelentő dologra.

- 1./ Kettősponttal összekapcsolt szakszámok esetén minden jelzethez külön cédulát kell kérni és egyik kartonon az egyik, másik kartonon a másik jelzetet aláhuzni.

Pld.: 522.2: 689

522.2: 689

vagy: 912: 914.391(084.4)

912:914.391(084.4)

- 2./ Nem kell külön karton az általánosan közös alosztáson belül kettősponttal összekapcsolt számokhoz!

Pld.: 327(439:498)

3./ A szögletes zárójelben szereplő szakszámot az előtte álló jelzetekkel együtt huzzuk alá.

Pld.: 57(03)   57(03)
03[57]   03[57]

4./ Ritkán, de előfordul, hogy ugyanazt a jelzetet kettősponttal /viszonyítás/ több szakszámhoz is kapcsolják. Cédularendelésnél figyelmesen nézzük meg a szakszámokat, mert az ismétlődő jelzet alatt természetesen csak egy cédulát kell elhelyezni a katalógusban.

Pld.: a Balaton térképének szakszámai:

912:914.391(084.4)
912:914.39(:285.2 Balaton)(084.4)

A műhöz szakkatalógusunk részére 3 db. karton szükséges, melyeken /külön-külön/ a fent jelölt számokat huzzuk alá.

5./ A szakkatalógus fölösleges felduzzasztását elkerülendő, a csaknem azonos tartalmat kifejező jelzetek kivetítésétől eltekinthetünk.

Pld.: 75(439)"19"
75:069.02(439 Budapest)

A műhöz 2 db. karton elegendő, ugyanis a 75 önmagában túl általános, másrészt a festészetnél az első jelzet révén szerepelni fog a mű szakkatalógusunkban.

6./ A szakirodalom és a szépirodalom határán álló műveknél gyakran találkozunk a következő megoldással: a mű tartalmát kifejező szakszámhoz szépirodalmi jelzetből alkotott formai alosztást kapcsolnak, így jelölve, hogy a téma feldolgozásmódja szépirodalmi jellegű.

Pld.: az "Ébred a dzsungel. Vadászirók elbeszélései "c.
mű szakszámai:

910.4 (100) (0:894.511 - 992)

799.2 (0:894.511 - 992)

894.511 - 992 (082)

Ilyen esetekben a szépirodalmi jelzetből alkotott formai alosztást nyugodtan hagyjuk figyelmen kívül, és az aláhuzást a fent jelölt módon végezzük; a 3. szakjelzet révén a mű ugyis fellelhető a szépirodalmi művek között.

Befejezésül

Hangsúlyozni szeretnénk, hogy az ismertetett katalógusrendszerek mind a féleséget, mind a mélységet tekintve a kötelező minimumot jelentik. A jövőben a megyei illetve a járási könyvtárak munkatársai és a szakfelügyelet is az adott típusnak megfelelő rendszert kéri számon.

Természetesen annak nincs akadálya, hogy egy könyvtár saját elgondolása, illetve igénye alapján a részére meghatározottakon kívül egyéb katalógusokat is építsen, vagy betürendes katalógusában bővítse a rendszavak körét. Az ehhez szükséges feltételekkel járási, városi könyvtáraink általában rendelkeznek.

Már utaltunk arra, hogy a következő hónapokban sorra kerülő továbbképzéseken részletesen foglalkozunk az állományfeltáró munkával, a katalógusszerkesztés problémáival. Kérjük könyvtárosainkat, hogy e módszertani levelet és a Bereczkyné - kötetet addig is figyelmesen, a példákat átgondolva tanulmányozzák és ha még nem elég erős, szilárdítsák azt a meggyőződésüket: az állományfeltárás pontosságát, kitartást, rendszerességet, következetességet igénylő, nélkülözhetetlenül fontos tevékenység.

